

КАТЕГОРІЯ БЕЗПЕКИ ЯК ПРЕДМЕТ ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНОГО АНАЛІЗУ

SECURITY CATEGORY AS A SUBJECT OF GENERAL THEORETICAL ANALYSIS

**Коба М.М., доктор філософії в галузі права, доцент,
старший викладач кафедри правового забезпечення діяльності Національної гвардії України
Київський інститут Національної гвардії України**

**Коба О.В., к.пед.н., старший дослідник,
доцент кафедри управління підрозділами Національної гвардії України
Київський інститут Національної гвардії України**

Статтю присвячено теоретико-правовій характеристиці категорії безпеки. Доведено, що безпека є складним соціально-політичним феноменом, який об'єктивується у основних сферах суспільного життя (право, соціально-економічні, міжнародні відносини, екологія, інформатика), та проявляється на багатьох рівнях. Категорія безпеки бере свій початок на найдавніших етапах розвитку людства і набуває особливого значення в умовах новітніх загроз військово-політичного характеру в Україні і світі.

Установлено, що усвідомлення проблем безпеки не можливе поза аналізом діалектики зазначеного феномену та пов'язаних з ним систем. Доведено, що попри те, що поняття безпеки вивчається у площині філософської, соціологічної, юридичної наук, об'єктивний його аналіз, з огляду на необхідність забезпечення безпеки на особистісному, регіональному та універсальному рівні, здатна забезпечити лише теоретико-правова наука.

Обґрунтовано, що за сучасних умов має місце зміна вектору безпеки, зокрема, шляхом відмови від одностороннього сприйняття зазначеного феномену до визнання його загальноцивілізаційною цінністю та пріоритетним багаторівневим процесом захисту людини і суспільства з боку держави, самого суспільства та міжнародної спільноти.

Установлено, що у найширшому розумінні безпеку трактують як стан суб'єкта чи системи, для яких властиві відсутність потреби захисту, відсутність загроз. Як предмету вивчення, безпека характеризується плюралізмом теоретико-методологічних підходів до її розуміння, що ґрунтуються, передовсім, на різниці світоглядних позицій щодо змісту безпеки, складових її структуро-системи, особливостей функціонування.

Доведено, що у контексті філософії права безпеку найчастіше розглядають з позицій онтологічного, гносеологічного, аксіологічного, антропологічного підходів. Визначено, що найбільш продуктивними підходами до розуміння безпеки як соціальної інституції є статичний (ґрунтується на визначеності стану захищеності певного суб'єкта/об'єкта) та діяльнісний (ґрунтується на ідеї обумовленості стану безпеки рівнем протидії загрозам, методами і засобами їх реалізації). Обґрунтовано доцільність виділення у межах діяльнісного підходу: а) діяльності, що сприяє збереженню функцій суб'єкта; б) діяльності щодо виявлення та нейтралізації небезпек; в) діяльності щодо відтворення характеристик суб'єкта, що зазнали шкоди в результаті дії чинників небезпеки.

Доведено, що *структуро-систему* категорії безпеки складають: а) у якості базового компоненту – суб'єкт/об'єкт (система суб'єктів чи об'єктів); б) у якості статичного компоненту – стан, що характеризується відсутністю загроз для існування та розвитку зазначених суб'єктів/об'єктів; в) у якості динамічного компоненту – діяльність щодо протидії чинникам небезпеки.

Визначено, що перспективними напрямками у вивченні категорії безпеки є проблеми її співвідношення із поняттями національної, суспільної, державної безпеки, а також проблеми трансформації змісту зазначених понять в умовах загроз і викликів військово-політичного характеру.

Ключові слова: безпека, категорія безпеки, методологічний підхід, теоретичне дослідження, структуро-система безпеки.

The article is devoted to the theoretical and legal characteristics of the security category.

It has been proven that security is a complex socio-political phenomenon, which is objectified in the main spheres of public life (law, socio-economic, international relations, ecology, informatics), and manifests itself at many levels. The security category originates from the earliest stages of human development and acquires special importance in the context of the latest threats of a military and political nature in Ukraine and the world.

It was established that the awareness of security problems is not possible without analyzing the dialectics of the mentioned phenomenon and related systems. It is proven that despite the fact that the concept of security is studied in the field of philosophical, sociological, and legal sciences, its objective analysis, given the need to ensure security at the personal, regional and universal level, can only be provided by theoretical and legal science.

It is substantiated that under modern conditions there is a change in the vector of security, in particular, by abandoning the one-sided perception of the mentioned phenomenon to recognizing it as a universal civilizational value and a priority multi-level process of protection of man and society by the state, society itself and the international community.

It has been established that in the broadest sense, security is interpreted as the state of a subject or system, which is characterized by the absence of the need for protection, the absence of threats. As a subject of study, security is characterized by the pluralism of theoretical and methodological approaches to its understanding, which are based, first of all, on the difference in worldview positions regarding the content of security, the components of its structural system, and the peculiarities of functioning.

It is proven that in the context of the philosophy of law, security is most often considered from the standpoint of ontological, epistemological, axiological, and anthropological approaches. It was determined that the most productive approaches to understanding security as a social institution are static (based on the certainty of the state of security of a certain subject/object) and active (based on the idea that the state of security is conditioned by the level of countermeasures against threats, methods and means of their implementation). The expediency of selection within the framework of the activity approach is substantiated: a) activities that contribute to the preservation of the subject's functions; b) activities related to identifying and neutralizing hazards; c) activities related to the reproduction of the characteristics of the subject that suffered damage as a result of the action of the danger factors.

It is proven that the structural system of the security category consists of: a) as a basic component – subject/object (system of subjects or objects); b) as a static component – a state characterized by the absence of threats to the existence and development of the specified subjects/objects; c) as a dynamic component – activities related to countering danger factors.

It was determined that promising directions in the study of the security category are the problems of its correlation with the concepts of national, public, and state security, as well as the problems of transforming the content of these concepts in the conditions of threats and challenges of a military-political nature.

Key words: security, security category, methodological approach, theoretical research, security structural system.

Утвердження України як демократичної, незалежної та суверенної держави пов'язане, насамперед, із забезпеченням її національної і державної безпеки. Надзвичайні виклики та загрози військово-політичного характеру, що постали перед Україною у зв'язку із збройною агресією російської федерації, обумовили необхідність переоцінки підходів до розуміння категорії безпеки, з метою вироблення нових, більш ефективних механізмів її забезпечення.

Наукові напрацювання, пов'язані з різними аспектами безпеки, складають чималий масив вітчизняної наукової літератури, проте якісних загальнотеоретичних досліджень категорії безпеки, виконаних з позицій юридичної науки, не так уже і багато. Так, концептуальні засади національної безпеки України аналізувалися О. П. Дзьобанем [1; 2], В. П. Горбуліним, А. Б. Качинським [3], С. Г. Гордієнком [4; 5], І. Ф. Коржом [6]. Проблеми забезпечення національної безпеки України у контексті геополітичних трансформацій та розвитку громадянського суспільства розробляли М. М. Пендюра [7] та В. В. Башук [8]. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України були предметом розгляду у працях В. А. Ліпкана [9; 10; 11]. Теоретичні засади права національної безпеки розробляли П. П. Богущий [12; 13; 14], О. В. Корнієвський [15], В. П. Павленко [16], Д. Г. Павленко, Ю. В. Семенюк, Ю. М. Лисецький [17] та ін. Також проблеми безпеки вивчали представники зарубіжної соціологічної науки, зокрема, Р. Глен, Ф. Каппен, Р. Ньюсон, Дж. Шерр, Ф. Хофман та ін.

Проте, багатовимірність безпеки, а також новітні виклики, що постали як загроза існуючій системі безпеки в Україні та світі, зумовлюють необхідність удосконалення методологічних і теоретичних засад категорії безпеки та інших, пов'язаних із зазначеним, категорій і понять.

Метою статті є: аналіз основних підходів до розуміння безпеки як філософської, соціологічної та правової категорії; розкриття змісту виділених підходів; обґрунтування елементів системо-структури категорії безпеки.

Виклад основного матеріалу. Потреба забезпечення безпеки належить до основних мотивів діяльності суспільства. Генеза безпеки бере свій початок у самій природі існування людини, її біологічному інстинкті самозбереження. На початкових етапах соціального співжиття безпека стала головним чинником виживання *homo sapiens* як біологічного виду. Протягом усієї історії людство намагається захистити себе від чинників можливої руйнації усталених форм життя, розробляючи для цього ті чи інші безпекові механізми. Як слушно зазначає з цього приводу Т. Подковенко, «безпеку варто розглядати в якості тієї універсальної цінності, яка стоїть нескінченної кількості суб'єктів, хоча найбільше значення має безпека особистості, соціальної групи і держави. Якщо відсутні загрози безпеці, це створює для людини відчуття впевненості, а тому формує умови для мирного існування, самореалізації та постійного розвитку» [18, с. 13].

Поняття безпеки носить конкретно історичний характер і пов'язане з усіма формами і напрямками взаємодії у системі соціальних і правових відносин. Протягом людської історії поняття «безпека» розвивалося, набувало нового змісту. Максимально близько до сучасного розуміння категорії безпеки підійшли такі представники європейської філософської і правничої думки, як Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо, Б. Спіноза, Н. Макіавеллі, Ш. Монтеск'є, І. Кант, Г. Гегель та ін. Саме у період пізнього Середньовіччя та Нового часу набув популярності основний методологічний підхід щодо розуміння безпеки – а саме, як стану спокою та відсутності загроз. Проте, поглиблення теоретичних засад безпеки продовжує залишатися актуальним, оскільки у світі виникають все нові і нові виклики існуючим системам безпеки, а механізми її забезпечення не завжди працюють на упередження. Відповідно, питання кваліфікації та змісту існуючих підходів до розуміння категорії безпеки є важливим і своєчасним.

Аналіз підходів до розуміння категорії безпеки почнемо зі звернення до статті юридичної енциклопедії, яка глумачить зазначене поняття як «стан системи, за якого вона зберігає свою цілісність, стійкість (стабільність), здатність до ефективного функціонування і стійкого розвитку, а на їх основі – можливість надійного захисту всіх її елементів (підсистем, сфер, об'єктів) від будь-яких деструктивних внутрішніх і зовнішніх дій» [19, с. 42].

Узагальнюючий аналіз літератури, присвяченої поняттю безпеки, дозволяє стверджувати, що найчастіше її розглядають як філософську, соціологічну та правову категорію, використовуючи критеріями для її типологізації або зміст чинника, що об'єктивує загрозу, або сфера суспільного життя, що потребує захищеності, або рівень її реалізації.

З позицій *філософії права*, безпеку розглядають як форму і спосіб існування будь-якого правового явища. Безпеку соціуму (національну, державну) у більшості випадків позиціонують як пов'язану з категорією загального блага суспільну цінність, що проявляється в основних сферах суспільного життя, зокрема, правій, економічній, політичній, інформаційній, екологічній тощо. У зазначеному розумінні безпека виступає необхідною передумовою суспільного розвитку та головною метою діяльності держави. Розкриваючи філософську природу безпеки, зазвичай акцентують на її пов'язаності із об'єктивно існуючим началом у природі речей, механізмом самозбереження високоорганізованих організмів, зокрема, тоді, коли такий організм транслює у навколишній світ значущий для нього сенс. Також у процесі розкриття філософсько-правового змісту безпеки акцентують на тому, що зазначена категорія має не абсолютне, а відносно-смісловне значення, обумовлене об'єктом чи сферою її прояву. Водночас, звертаємо увагу на те, що більшість термінопонять, пов'язаних із безпекою, ґрунтуються на такій ознаці стану, як захищеність від загроз. У зазначеному контексті важливою здається думка І. Ф. Коржа про те, що «чинники небезпеки за своїм характером є об'єктивно існуючими і постійними, їх неможливо повністю нейтралізувати чи усунути, вони завжди будуть впливати на стан безпеки. Відтак, мова може йти лише про рівень їхнього впливу на оточуюче середовище та масштаби наслідків цього впливу» [20, с. 69].

Продовжуючи аналіз безпеки як предмету вивчення філософії права, погодимося з думкою В. Пивовара про те, що «безпека не є абстрактним явищем, відірваним від конкретних умов життя. Це поняття має і у всьому проявляє свій конкретний зміст виходячи з конкретних обставин і ситуації, соціальних умов. Вона виступає як потреба людського існування взагалі, як потреба існування особи, нації, держави зокрема, тому що її функціонування пов'язано з задоволенням найважливішої потреби людини і суспільства – безпеки існування. Безпека асоціюється із самою можливістю життя, його збереженням і захистом від загроз, розуміється як цінність і критерій розвитку, пов'язана з усвідомленням комплексного та системного підходу до проблем безпеки» [21, с. 80]. Зазначені характеристики безпеки, вочевидь, обумовлюють її вивчення в онтологічному, гносеологічному, аксіологічному, антропологічному та інших вимірах.

Розкриваючи *онтологічний зміст* безпеки, дослідники, як правило, виходять із пов'язаності стану безпеки із станом небезпеки. Як слушно зазначає з цього приводу І. Ф. Корж, «особливість феномена безпеки, як і небезпеки, полягає в тому, що він виникає та існує як форма суб'єктивного визначення. За своєю сутністю феномен безпеки є суб'єктивним рефлексивним визначенням (оформленням) існування, опосередкованого відсутністю небезпеки» [22, с. 9–10]. На думку Г. П. Ситника, онтологічний аспект безпеки полягає в тому, що безпека існує в загальній структурі буття (існування) об'єктів реального світу

(перебуває в різних формах, які відображають оптимальні умови їх життєдіяльності, за яких мінімізовані небезпеки природної визначеності буття (існування) указаних об'єктів) [23, с. 20].

У межах аксіологічного підходу зміст безпеки пов'язується з тим, що безпека посідає визначальне місце в низці найважливіших людських цінностей, таких як добро, істина, краса тощо, і має ціннісну значущість для багатьох поколінь людей [24, с. 60–62]. Продуктивність аксіологічного підходу полягає у тому, що він обумовлює можливість осмислення безпеки не лише як суспільної цінності як такої (самоцінності), а й розкриває значення безпеки як інструменту, за допомогою якого забезпечуються інші суспільні блага і цінності.

Антропологічний підхід до розуміння безпеки, як видно з його назви, орієнтує дослідників на «людиновимірність» зазначеного поняття, визнання того, що основним змістом безпеки є захист людини і суспільства, а пріоритетним завданням організованої діяльності – забезпечення безпеки як загальнолюдської цінності. Прихильники антропологічного підходу вважають, що основним суб'єктом безпеки є людина, а головним гарантом – держава, яка може застосовувати навіть примусові заходи для її забезпечення.

Гносеологічний аспект безпеки здебільшого пов'язують із безпосередніми особливостями її пізнання, оскільки в процесі історичного розвитку людина пізнає безпеку через чуттєвий досвід і завдяки раціональному пізнанню навколишнього світу (природи).

Зазначимо, що у процесі здійснення філософсько-правових досліджень використовують також інші теоретико-методологічні підходи до категорії безпеки, проте основними є онтологічний, аксіологічний, антропологічний та гносеологічний.

2. У межах соціологічних досліджень безпеку найчастіше позиціонують як поняття, що означає: а) відсутність загрози життю, здоров'ю людей, майну, тваринам, рослинам і довкіллю; б) стан стабільності та спокою, який дає можливість громадянам користуватися правами та виконувати реалізовувати обов'язки; в) відсутність ризику та нестабільності як несприятливих чинників суспільного розвитку. На думку І. Ф. Коржа, «безпека» в соціальному розумінні означає «збалансований стан функціонування соціальних (людина, держава, світове співтовариство), антропогенних, природних та інших систем, за якого людина спроможна своєчасно виявляти та мінімізувати негативний вплив наявних та потенційних загроз або уникнути їх та зберегти систему своїх цінностей, забезпечувати подальший їх розвиток» [20, с. 71]. В. М. Кузьомко, характеризуючи безпеку як соціальну інституцію, виділяє два основних підходи до її розуміння – *статичний* і *діяльнісний* [25, с. 30]. У межах *статичного* підходу більшість авторів розглядають безпеку у статичному стані, об'єктивному («прив'язуючи» зазначене поняття до певного об'єкта) чи суб'єктивному (як характеристику суб'єкта), або певний стан захищеності, тобто, психологічного сприйняття стану відсутності загроз. *Діяльнісний* підхід ґрунтується на ідеї про те, що безпека чи небезпека тієї чи іншої системи (суб'єкта) не залежить від умов зовнішнього середовища, а обумовлюються рівнем протидії загрозам, методами і засобами їх реалізації. Прихильники зазначеного підходу вважають, що безпеку слід розглядати через призму людського розвитку – зокрема, у контексті здатності людини чи суспільства у цілому організувати діяльність щодо протидії загрозам. У межах діяльнісного підходу, своєю чергою, можна виділити розуміння безпеки як: а) діяльності, що сприяє збереженню функцій суб'єкта; б) діяльності щодо виявлення та нейтралізації небезпек; в) діяльності щодо відтворення характеристик суб'єкта, що зазнали шкоди в результаті дії чинників небезпеки.

Характеризуючи безпеку як *соціальний* феномен, більшість дослідників наголошують на тому, що усвідомлення стану відсутності небезпек відбувається як на чуттєвому, так і на раціональному рівнях. Відчуття безпеки, комфортного перебування, самозахисту сприяє усвідомленим діям щодо формування системи захисту та розширення його змісту. Безпеку таким чином, позиціонують як усвідомлений на раціональному та ірраціональному рівні динамічний процес, що залежить, передовсім, від рівня розвитку суб'єкта, а також від таких показників його особистості як почуття, настрої, переважаюче світосприйняття. Тому правомірною є постановка питання щодо виявлення і розкриття сутнісних характеристик безпеки як соціально-психологічного явища, таких як самозбереженість, забезпеченість, стабільність, гарантованість. У зв'язку із зазначеним В. Пивовар та С. Драчук цілком слушно зазначають, що «у практичній діяльності (в сфері політичній, економічній, правовій, культурній) це проявляється в стані захищеності від загроз, нарощування потенціалу безпеки існування, зміцнення надійності, поліпшенні системи захисту, створенні гарантій безпеки для розвитку соціальної системи» [21, с. 78].

Крім зазначеного, у контексті соціологічних досліджень, категорія безпеки розглядають також: а) як сферу життєдіяльності; б) як сукупність чинників, що забезпечують розвиток держави; в) як національні звичаї і традиції; г) як культурно-історичний феномен.

У контексті теоретико-правової науки під безпекою найчастіше розуміють умови, в яких перебуває складна система, коли дія зовнішніх факторів і внутрішніх чинників не призводить до процесів, що вважаються негативними по відношенню до даної складної системи у відповідності до наявних, на даному етапі, потреб, знань та уявлень [26, с. 267].

Аналізуючи складові поняття безпеки, фахівці у галузі юридичних наук по-різному підходять до вирішення зазначеного питання. Так, Т. Подковенко, розглядаючи безпеку як загальне благо та універсальну цінність для особистості, соціальної групи, держави, до її основних компонентів відносить: а) відсутність загроз; б) почуття впевненості та можливості вільного розвитку; в) створення найкращих умов для мирного існування та самореалізації [18, с. 13]. Натомість, Г. В. Назарова та А. А. Дем'яненко основними складовими поняття безпеки вважають: а) стан явища (родовий компонент); б) суб'єкта безпеки (те, на що чиниться вплив); в) мету безпеки; г) фактори (чинники) впливу на неї (тобто, загрози); г) заходи із забезпечення захисту [27, с. 110].

Узагальнюючий аналіз змісту зазначених та інших відображених у літературі дефініцій безпеки, а також застосування статичного та діяльнісного підходу до її розуміння, дозволяє до основних *структурно-системних елементів* категорії безпеки віднести: а) у якості базового компоненту – суб'єкт чи об'єкт (система суб'єктів чи об'єктів); б) у якості статичного компоненту – стан, що характеризується відсутністю загроз для існування та розвитку зазначених суб'єктів чи об'єктів; в) у якості динамічного компоненту – діяльність щодо організації протидії чинникам небезпеки.

Категорія безпеки знаходить своє відображення у статтях нормативно-правових актів національного законодавства. Його аналіз свідчить про наявність низки термінів, що слугують для розмежування видів (рівнів, сфер) безпеки, зокрема, таких як: національна, державна, воєнна, міжнародна, інформаційна, екологічна тощо безпека. Нормативно-правові акти національного законодавства трактують безпеку як: а) відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди життю, здоров'ю, майну громадян, а також навколишньому природному середовищу; б) властивість об'єкта забезпечувати відсутність невідповідного ризику будь-якому об'єкту

чи системи об'єктів; в) комплекс заходів, а також людські та матеріальні ресурси, призначені для захисту від актів незаконного втручання чи інших протиправних посягань у їх існування чи діяльність. У цілому, зазначене корелюється із визначеною вище структуро-системою категорії «безпека», що передбачає виділення сутнісної, суб'єктно-об'єктної, статичної та динамічної складової.

Найбільш повно у національному законодавстві відображено поняття національної безпеки. Зокрема, у Законі України «Про основи національної безпеки України» [28] закріплено таке визначення поняття національної безпеки: «національна безпека – захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам у сферах правоохоронної діяльності, боротьби з корупцією, прикордонної діяльності та оборони, міграційної політики, охорони здоров'я, охорони дитинства, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, кібербезпеки та кіберзахисту, соціальної політики та пенсійного забезпечення, житлово-комунального господарства, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондів ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам». Нормативну та інституційну основу забезпечення безпеки в Україні, крім зазначеного Закону, складають Конституція України [29], Стратегія національної безпеки України [30], інші законодавчі і нормативні документи, що визначають правові засади діяльності держави і громадянського суспільства щодо забезпечення національної безпеки України.

З урахуванням зазначеного, можемо стверджувати, що безпека є складним соціально-політичним феноменом, що об'єктивується у багатьох сферах суспільного життя та проявляється на багатьох рівнях. Категорія безпеки має міждисциплінарний характер, є предметом постійного вивчення суспільними науками. Усвідомлення проблем безпеки неможливе поза аналізом діалектики зазначеного

феномену та систем, з якими він пов'язаний. У сучасних умовах відбувається переорієнтація вектору безпеки, зокрема відбувається перехід від традиційного одностороннього сприйняття феномену безпеки до розуміння його як складного і багаторівневого процесу, основним змістом якого є захист людини і суспільства, а основним завданням безпекової політики держави і міжнародної спільноти – забезпечення безпеки як загальнолюдської цінності.

Висновки.

1. У найширшому розумінні безпеку трактують як стан суб'єкта чи системи, що характеризується відсутністю потреби захисту, відсутність загроз.

2. Поняття безпеки вивчається у площині філософської, соціологічної, юридичної наук. Проте, максимально об'єктивний його аналіз, з огляду на необхідність розробки механізмів її забезпечення на особистісному, регіональному та універсальному рівні, здатна забезпечити лише теоретико-правова наука.

3. Як наукова категорія, безпека характеризується плюралізмом теоретико-методологічних підходів до її розуміння, які ґрунтуються, передовсім, на тій чи іншій світоглядній позиції дослідника (суб'єкта пізнання) щодо сутності та змісту безпеки, її функціонування та призначення у житті людини, суспільства і держави.

4. У контексті філософії права безпеку вивчають у онтологічному, гносеологічному, аксіологічному, антропологічному та інших вимірах. Найбільш продуктивними підходами до розуміння безпеки як соціальної інституції є статичний, що ґрунтується на визначеності стану захищеності певного суб'єкта/об'єкта (їх систем), а також діяльнісний, що ґрунтується на ідеї обумовленості стану безпеки рівнем протидії загрозам, методами і засобами їх реалізації. У останнього доцільним є виділення розуміння безпеки як: а) діяльності, що сприяє збереженню функцій суб'єкта; б) діяльності щодо виявлення та нейтралізації небезпек; в) діяльності щодо відтворення характеристик суб'єкта, що зазнали шкоди в результаті дії чинників небезпеки.

5. Здійснений теоретико-правовий аналіз категорії безпеки дозволяє до основних її *структурно-системних елементів* віднести: а) у якості базового компоненту – суб'єкт чи об'єкт (система суб'єктів чи об'єктів); б) у якості статичного компоненту – стан, що характеризується відсутністю загроз для існування та розвитку зазначених суб'єктів чи об'єктів; в) у якості динамічного компоненту – діяльність щодо протидії чинникам небезпеки.

6. Перспективними напрямками у вивченні категорії безпеки вважаємо проблеми її співвідношення із поняттями національної, суспільної, державної безпеки, а також проблеми трансформації змісту зазначених понять в умовах загроз і викликів військово-політичного характеру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Національна безпека: світоглядні та теоретико-методологічні засади: монографія / за заг. ред. О. П. Дзьобана. Харків: Право, 2021. 776 с.
2. Дзьобань О.П. Національна безпека в умовах соціальних трансформацій (методологія дослідження та забезпечення): монографія. Харків: Константа, 2006. 440 с.
3. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Засади національної безпеки України. Київ: Інтертехнологія, 2009. 272 с.
4. Гордієнко С.Г., Доронін І.М. Державна безпека України в сучасних умовах: проблеми компетенції державних органів. Інформація і право. 2021. № 2 (37). С. 81–92. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/12_20.pdf.
5. Гордієнко С.Г. Концептуальні засади забезпечення державної безпеки України. Методологічні аспекти теорії державної безпеки України та захисту інтелектуальної власності Службою безпеки України: матеріали наук.-практ. конференції (9 червня 2004 р., м. Київ). Київ: Вид-во НА СБ України. 2004. С. 70–73.
6. Корж І.Ф. Державна безпека: методологічні підходи до системи складових понять. Правова інформатика. 2012. № 4(36). С. 69–75. URL: <http://ippi.org.ua/sites/default/files/12kifisp.pdf/>.
7. Пендюра М. М. Національна безпека України в контексті сучасних європейських геополітичних трансформацій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. – теорія та історія держави і права; історія учень про державу і право. Київський нац. ун-т внутріш. справ. Київ, 2005. 20 с.
8. Башук В.В. Національна безпека держави в умовах формування громадянського суспільства: філософсько-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00. 12. – філософія права; Львівський держ. ун-т внутріш. справ. Львів, 2014. 20 с.
9. Ліпкан В.А. Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України: автореф. дис. ... доктор. юрид. наук: спец. 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. Київський нац. ун-т внутріш. справ. Київ, 2008. 34 с.
10. Ліпкан В.А., Ліпкан О.С., Яковенко О.О. Національна і міжнародна безпека в визначеннях та поняттях. Київ: Текст, 2006. 256 с.

11. Кондратьєв Я.Ю., Ліпкан В.А. Концепція національної безпеки України: теоретико-правові аспекти зарубіжного досвіду. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. 20 с.
12. Богуцький П.П. Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України: автореф. дис. ... доктор. юрид. наук: спец. 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Наук.-дослід. ін-т інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. Київ, 2020. 43 с.
13. Богуцький П. П. Концептуальні засади права національної безпеки України: монографія. Київ-Одеса: Фенікс, 2020. 376 с.
14. Богуцький П.П. Правова цілісність національної безпеки України: проблема міждисциплінарності. *Науковий вісник публічного і приватного права: збірник наукових праць*. 2017. Випуск 5. Т. 1. С. 9–10.
15. Корнієвський О. В. Концепт суспільної безпеки: сучасний науково-експертний дискурс. Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку: 36. наук. пр. Львів, 2008. Вип. 21 С. 103-107.
16. Павленко В.П. Щодо визначення поняття «безпека держави»: проблеми теорії та практики у сучасних умовах України. *Нове українське право*. 2022. № 3. С. 103-110. DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.3.15>.
17. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецька Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. № 3. Том 32 (71). С. 102–107. DOI <https://doi.org/10.32838/TNU-2663-6468/2021.3/17>.
18. Подковенко, Тетяна. Національна безпека: аксіологічний та правовий аспекти. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 1 (25). С. 11–18.
19. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ: НАДУ, 2011. Т. 1. С. 265.
20. Корж, Ігор. Безпека: методологічні підходи до поняття. *National law journal: theory and practice*. 2019, серпень. С. 68–72.
21. Пивовар, В., Драчук, С. Філософські проблеми безпеки як методологічна основа забезпечення безпеки фондового ринку. *Правова інформатика*. 2007. № 2 (14). С. 77–82.
22. Корж І.Ф. Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері державної безпеки України: монограф. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2013. 384 с.
23. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 669 с.
24. Ситник Г.П. Природа феномену «безпека»: онтологічний, гносеологічний та аксіологічний аспекти. *Сучасні аспекти модернізації науки в Україні: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ; Великобританія, 7 листопада 2020 р.) / за ред. Є.О. Романенка, І.В. Жукової*. Київ; Великобританія: ФОП КАНДИБА Т.П., 2020. 148 с. С. 59–63.
25. Кузьомко В.М. Економічна безпека як наукова категорія. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Економіка і право*. 2010. Вип. 9. С. 29–34.
26. *Юридична енциклопедія* / ред. Ю. С. Шемшученко [та ін.]; НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. К.: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 1: А-Г. 1998. – 669 с.
27. Назарова Г. В. Теоретичні аспекти визначення сутності поняття «безпека» / Г. В. Назарова, А. А. Дем'яненко: *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця» (31 травня – 1 червня 2018 р.)*. Х.: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. С. 109–110.
28. Про Національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2469-19>.
29. Конституція України: Прийнята Верховною Радою України 28.06.1996. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/ed19960628> (дата звернення: 17.10.2023).
30. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України № 392/2020 від 14.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> (дата звернення: 17.10.2023).